

Češke teme u tjedniku „Danas“ (1982.–1990.)

Sažetak: Politički tjednik „Danas“ objavljuje zagrebačka novinska kuća Vjesnik od veljače 1982. do lipnja 1992. te on tijekom osamdesetih postaje jedan od najutjecajnijih jugoslavenskih časopisa. Od početka objavljivanja do kraja 1990., godine uvođenja višestranačja u Hrvatskoj, na stranicama tjednika „Danas“ objavljen je niz tekstova koji su tematski povezani uz neki aspekt češke kulture i društva, dominantno neoficijelnu književnu produkciju tijekom razdoblja normalizacije i aktualna društveno-politička zbivanja. Krajem desetljeća, a osobito 1990., uočava se izniman kvantitativni rast objavljivanja tekstova te usmjeravanje zanimanja na zbivanja tijekom i nakon baršunaste revolucije te povlačenje čehoslovačko-jugoslavenskih društvenih usporedba.

Ključne riječi: „Danas“, mediji, Jugoslavija, Čehoslovačka, osamdesete

Uvod

Nepune dvije godine nakon smrti Josipa Broza Tita, u veljači 1982., zagrebačka novinska izdavačka kuća Vjesnik pokreće tjednik „Danas“, koji izlazi punih deset godina, sve do lipnja 1992., a koji se tijekom osamdesetih godina razvio u jedan od najutjecajnijih jugoslavenskih pisanih medija. Tijekom deset godina objavljivanja tjednik doživljava uspone i padove, koji su najočitiji u variranju njegove naklade – ona nakon osjetnog pada sredinom desetljeća vrhunac ostvaruje 1989., u osvit tektonskih promjena u srednjoj i istočnoj Europi, s čak 180 000 primjeraka (*Danas* 2021).¹

¹ Nakon promjene prvoga urednika Josipa (Jože) Vlahovića naklada 1983. pada sa 120 000 na 37 000 primjeraka. Od 1986. do 1988. urednik je Mirko Galić, koji je za uređivanje tjednika „Danas“ 1988. laureat nagrade Hrvatskog novinarskog društva za Novinara godine, a tjednik najveću nakladu ostvaruje krajem desetljeća tijekom urednikovanja Dražena Vukova-Colića (Marinković 2002).

U sklopu ovoga rada analizom izdanja tjednika od veljače 1982. do prosinca 1990. nastojala se uočiti frekventnost tekstova koji problematiziraju različite aspekte češke kulture i društveno-političkog života tijekom 1980-ih te dolazi li tijekom analizirana razdoblja do promjena u recepciji čeških tema uslijed društveno-političkih zbivanja u jugoslavenskome i čehoslovačkome društvu.

Od veljače 1982. do prosinca 1990. objavljena su pedeset i četiri teksta koji odgovaraju kriteriju tematske vezanosti uz češku kulturu, društveno-političku situaciju te čehoslovačko-jugoslavenske kulturne i društveno-političke usporedbe i utjecaje. Potpisuje ih dvadeset i šest autora, uz četiri nepotpisana teksta, a brojnošću tekstova ističu se Dalibor Foretić i Dagmar Ruljančić sa šest, odnosno pet tekstova, te s tri objavljena teksta Predrag Matvejević, Dževdet Tuzlić i Tomislav Butorac. U prvoj polovici desetljeća godišnje je objavljeno pet do šest tekstova, a nakon kratkog zatišja početkom druge polovice desetljeća, tijekom 1990. objavljeno je čak 20 tekstova, što je 37 % ukupnog broja objavljenih tekstova tijekom analiziranog razdoblja.

Novinski se tekstovi tematski mogu svrstati u dvije skupine – oni koji problematiziraju češku kulturu i umjetnost, u što uključujemo književnu, kazališnu i filmsku produkciju, te oni kojima je tema politika. U njima je naglasak na analizama aktualne situacije u Čehoslovačkoj i izvještajima o njoj, a broj im počinje rasti krajem desetljeća, tako da je više od polovice tekstova te tematike objavljeno u jednoj godini, 1990.

Kultura i umjetnost

Tekstovi s temama češke književnosti, kazališne i filmske produkcije, koji kvantitativno dominiraju u analiziranom korpusu, diferenciraju se na različite novinarske i tekstovne vrste – riječ je o intervjuima, književnim kritikama, prikazima knjiga, portretima pisaca, prijevodima ulomaka objavljenih knjiga...

Novinari tjednika mahom pokazuju zanimanje za književni rad klasika češke književnosti te predstavnika neoficijelne scene, što korespondira s interesima jugoslavenskih izdavačkih kuća u istome razdoblju. Primarno je riječ o autorima poput Bohumila Hrabala, Jaroslava Seiferta, Josefa Škvoreckog i Milana Kundere. Rijetko zasijecaju u tkivo službene kulturne scene, a kada to čine, u fokusu su predstavnici strukovnih udruženja, poput intervjua s Věrom Aldovom, „sekretarom organizacije zaduženim za međunarodne odnose“ (Galić 1987a: 50) u Savezu čehoslovačkih pisaca.

Na području književne produkcije osobito je potentna tema stvaralaštva Milana Kundera. U svojim se tekstovima njome učestalo bavi Predrag Matvejević, koji, analizirajući Kunderin književni rad, traži i uzroke iznimne recepcije češke neoficijelne književnosti među hrvatskim čitateljima. Godine 1982., kada čak tri jugoslavenska izdavača, sarajevski Veselin Masleša, beogradska Prosveta i zagrebački Grafički zavod Hrvatske, istovremeno pripremaju objavljivanje odabranih djela toga autora, u tekstu simboličnog naslova *Milan Kundera – naš pisac* Matvejević uočava višestruke razloge odlične recepcije, pri čemu ističe sličnost iskustava dviju država nakon Drugoga svjetskog rata, iskustvo otpora staljinizmu te srodnost slavenskih jezika i književnosti. Za samoga Kunderu i njegov opus navodi da je „[m]alo koji strani pisac postao na takav način i toliko našim piscem kao Milan Kundera“ (Matvejević 1982: 66). Novinar Vladimir Tomić napominje da se uzroci popularnosti autora poput Milana Kundera ne mogu crpiti samo iz njihova disidentskog statusa, već većim dijelom iz kvalitete tekstova, koje svrstava u kvalitativni vrh svjetske književnosti (Tomić 1984: 62).

O recepciji neoficijelnih čeških autora u Jugoslaviji Matvejević progovara i u tekstovima u kojima se bavi književnim radom Josefa Škvoreckog, a jedan od njih zaključuje tvrdnjom da je češka književnost „danas jedna od najzanimljivijih u Evropi“ (Matvejević 1986: 38), no da „to plaća najskupljom cijenom“ (ibid.):

„Jugoslavija je na neki način druga domovina tim piscima. Jedina slavenska zemlja u kojoj se oni slobodno objavljuju (premda ne uvijek bez teškoća), gdje se čitaju i prate, ponekad više nego domaći pisci. Sama ta činjenica mnogo je važnija od rezerve koju sadrže pitanja jesmo li suglasni s ‘porukama’ u ovom ili onom djelu i ‘trebaju li nam’ djela te vrste. Takva pitanja postavljaju oni koji još uvijek sude o književnosti – sude književnosti – jedino prema njezinim (političkim) ‘porukama’ i društveno-korisnim ‘potrebama’, ne shvaćajući pravo značenje razlike koju je Jugoslavija odabrala nakon raskida 1948.

Postojale su i postoje stanovite naše veze s češkom i slovačkom poviješću koje se ne mogu zanemariti, od Tomaša Masaryka (naših ‘masarikovaca’ i njihova shvaćanja demokracije u hrvatskoj i slovenskoj političkoj kulturi) do 1968., kad je naša zemlja, po Titovoj odluci, primila izbjeglice iz okupirane Čehoslovačke, kao što je to učinila i 1956. nakon ugušenja ustanka u Budimpešti. Ta dva reda činjenica, kulturnih i političkih, književnih i povijesnih, valja uzimati i promatrati zajedno, ma koliko svako djelo ili pojavu vrednovali napose“ (ibid.: 36).

Sredinom osamdesetih godina objavljivanje eseja *Tragedija Srednje Europe* Milana Kundera (hrvatski prijevod eseja objavljen je u časopisu „Gordogan“ 1985.) povod je za tekst Jasmine Kuzmanović, u kojemu autorica, uz

Adama Michnika i Györgya Konráda, kao središnje osobnosti koje propituju pojam srednje Europe imenuje Kunderu i Václava Havela. Kuzmanović Kunderu naziva „možda najslavniji[m] disident[om] srednjoevropske provenijencije“ (Kuzmanović 1987: 34), a godinu objavljivanja Kunderina eseja naziva „godin[om] početka nove debate o Mitteleuropi“ (ibid.) te u svome tekstu uspoređuje teze Kunderina eseja s ostalim raspravama o fenomenu srednje Europe koje u tom razdoblju bujaju – od onih o geografskom određenju toga pojma do dvojbi o mogućim integrativnim faktorima srednjoevropskih naroda i kultura.

Uz Kunderu pozornost novinara privlači i Josef Škvorecký, čiji stil Dagmar Ruljančić uspoređuje s Hašekovim te napominje da je njegova publika znatno šira i raznovrsnija od Hrabalove, Kunderine ili Šotoline (Ruljančić 1985b: 52–55). U intervjuu istoj prevoditeljici 1985. Škvorecký odličnu recepciju Kunderinih proza pripisuje njegovoj sposobnosti da spoji dvije iznimno privlačne teme – politiku i seks, no i tome što piše jasnim izrazom, pogodnijim za prevođenje od izričaja samoga Škvorecoga, koji je ispunjen slengom i dijalektizmima.

Iako potpuno nezainteresiran za oficijelnu književnu produkciju, krajem osamdesetih „Danas“ počinje donositi vijesti o promjenama na češkoj književnoj sceni i imenima mladih autora koji ne stvaraju u okrilju neoficijelne produkcije, no uspijevaju nametnuti do tada prešućivane teme, poput narkomanije, korupcije i besperspektivnosti mlade generacije. Jedno je od takvih imena ono mladoga autora Radeka Johna, koji roman *Memento* u Čehoslovačkoj u kratkome razdoblju uspijeva prodati u čak 250 000 primjeraka. Liberalizaciju čehoslovačke kulturne scene – John u intervjuu napominje da teme o kojima piše prije samo dvije godine nikako ne bi našle put do državnih nakladnika – književnik tumači kao posljedicu sovjetske perestrojke, koja utječe na popuštanje stege i u drugim zemljama pod sovjetskom kontrolom (Majstorović 1988: 46–47).

Tijekom osamdesetih hrvatski izdavači objavljuju i dva memoarska djela aktivnih sudionika praškoga proljeća Jiříja Pelikána i Zdeněka Mlynára, a reakcije na ta izdanja mjesto nalaze i na stranicama tjednika „Danas“. Kada je 1982. objavljeno Pelikánovo *Praško proljeće*, u četirima brojevima tjednika objavljeni su ulomci knjige, a objavljivanje knjige *Mraz dolazi iz Kremlja* Zdeněka Mlynára, bivšeg člana CK KP-a Čehoslovačke, popraćeno je tekstom u kojem se uglavnom iznosi kronologija zbivanja praškoga proljeća s Mlynáreva gledišta (Krušelj 1986: 53–55).

Češka poezija pozornost novinara tjednika privlači znatno rjeđe nego neoficijelna prozna produkcija. Godine 1984., povodom dodjele Nobelove nagrade za književnost, Predrag Jirsak objavljuje tekst o životu i poetici Ja-

roslava Seiferta te kronologiji njegova književnoga rada. O Seifertovu stavu i društvenom angažmanu prije i tijekom praškoga proljeća Jirsak progovara eksplicitno. Dvije godine poslije u nekrologu istom pjesniku Tito Bilopavlović izbjegava nizanje biografskih i bibliografskih podataka te ističe Seifertov stav u različitim razdobljima društvene opresije, koji „[u] pedesetoj, pedeset i šestoj i šezdeset i osmoj godini ostaje čovjekom u kojega je uprt prst, ali jednako kao Bohumil Hrabal ostaje pisac u Čehoslovačkoj, pisac blizak običnim ljudskim dramama, daleko od tendencije i ideologizacije“ (Bilopavlović 1986: 43).

Dramskom se produkcijom na stranicama tjednika bavi uglavnom Dalibor Foretić, koji pozitivnom ocjenjuje tek izvedbu drame emigrantskoga dramatičara Pavla Kohouta *Marija se bori s anđelima*, postavljene na scenu u beogradskom Ateljeu 212, u kojoj se „overtava egzistencijaln[a] situacij[a]“ (Foretić 1984: 54) ne samo Čehoslovačke nego i svih onih društava gdje država koristi sredstva manipulacije kako bi ograničila ljudske slobode. Osim kritike Kohoutove drame Foretić objavljuje i kritike dramatizacije Voltaire-ova romana *Candide ili optimizam*, koju smatra „scenskim promašajem“ (Foretić 1983: 58), a kao jedinu pozitivnu stavku navodi glazbene točke Arsena Dedića, te Havelove *Prosjačke opere*, čiju izvedbu ocjenjuje „apsolutnim razočaranjem“ (Foretić 1987: 38) te navodi da su razočarali „i Havelov tekst i neinventivna režija, i ekipa blještavih glumačkih imena“ (Foretić 1987: 39).

U usporedbi s književnom produkcijom i kazalištem čehoslovačka kinematografija pozornost novinara tjednika zaokuplja u znatno manjoj mjeri. U tekstovima tog tematskog kruga riječ je o sudbini novovalne generacije čeških filmaša i razvoju češke kinematografije nakon 1968. (Stojanović 1984: 61) te razvoju karijere Miloša Formana nakon odlaska u Sjedinjene Američke Države (Ruljančić 1985a: 49–51).

Politika

Tekstovi političke tematike mahom su kraći biografski tekstovi o češkim političarima, analize aktualne društveno-političke situacije i vijesti o zbivanjima u Čehoslovačkoj. Do kraja desetljeća, kada se pozornost usmjerava na djelovanje Václava Havela, objavljeni su biografski tekstovi o istaknutim članovima Komunističke partije Čehoslovačke Gustávu Husáku (Milošević 1983: 52) i Lubomíru Štrougalu (Đukić 1984: 32) te prvaku praškoga proljeća Alexanderu Dubčeku (Bosanac 1988b: 53–54), čiju mogućnost povratka na političku scenu krajem osamdesetih analitičari propitkuju (Butorac 1988b: 53). Od siječnja do ožujka 1988. „Vjesnikov“ dopisnik iz Praga 1968. Tomislav Butorac na stranicama tjednika „Danas“ objavljuje u jedanaest

nastavaka feljton *Praško proljeće: dvadeset godina kasnije*, u kojemu objašnjava kontekst ustoličenja komunističke vlasti u Čehoslovačkoj još od druge polovine 1940-ih te razvoj događaja oko praškoga proljeća i utjecaj njegova sloma na čehoslovačko društvo. No pravo će zanimanje za češku političku scenu u tjedniku „Danas“ buknući u vrijeme baršunaste revolucije.

U fokusu 1990.

Na samom kraju analiziranoga razdoblja, 1990., u godini nakon baršunaste revolucije u Čehoslovačkoj i godini uvođenja višestranačja u Hrvatskoj, na stranicama tjednika uočavamo izniman rast zanimanja za češke i slovačke teme, pa je te godine objavljeno 37 % tekstova te, vjerojatno uslijed pojačane izravne komunikacije, 40 % intervjuja tijekom analizirana razdoblja.

Tekstovi objavljeni 1990. usredotočuju se na tri teme: tijek baršunaste revolucije i sudionike zbivanja, usporedbu čehoslovačkih i jugoslavenskih društveno-političkih prilika te pokušaj odgonetanja uzroka sjajne recepcije češke neoficijelne književnosti u Hrvatskoj, no sada, na prijelomu desetljeća, iz promijenjene vizure. Primjećuje se nepostojanje jasne granice između zanimanja za kulturu, u smislu praćenja književne, kazališne i filmske produkcije, i analiza društveno-političke situacije, pa tako novinari tjednika nerijetko za tumačenja aktualnih zbivanja u Čehoslovačkoj sugovornike pronalaze u predstavnicima kulturne scene, poput kazališnih glumaca i dramaturga.²

Osobit porast bilježi zanimanje za djelovanje Václava Havela, o kojem novinari tjednika što više informacija nastoje prikupiti i u razgovorima s njegovim suvremenicima. Za dva siječanjaska broja tjednika novinarka Jasmina Prica provodi anketu među hrvatskim intelektualcima koji su bili povezani s dramatičarskim Havelovim radom u proteklom razdoblju postavljajući im pitanje kako doživljavaju i tumače sudbinu pisca, zatvorenika, a sada i državnika Václava Havela. U prvome dijelu ankete (Prica 1990a: 42–43) sudjeluju Božidar Viočić, Pero Kvrđić, Helena Buljan, Zlatko Vitez, Slobodan Novak, Antun Šoljan, Paolo Magelli, Ivo Brešan i Vanča Kljaković, a u nastavku Ivan Kušan, Miro Međimorec, Nedjeljko Fabrio, Zvonimir Mrkonjić, Čedo Prica, Slobodan Šnajder, Branko Šömen i Zdravko Zima (Prica 1990b: 40–41). U svojim izjavama hrvatski intelektualci nerijetko povlače čehoslovačko-jugoslavenske društveno-političke paralele te

² Primjerice prikazi i analize promjena na političkom spektru u intervjuima s bliskim Havelovim suradnicima iz kazališnoga svijeta, glumcem Jiřijem Bartoškom i dramaturgom Karelom Steigerwaldom, s kojima intervjuje 1990. u tjedniku „Danas“ objavljuje Dagmar Ruljančić.

pritom uočavaju manjak kapaciteta hrvatskoga društva za stvarne promjene. Redatelj Božidar Violić zaključuje da „[n]ismo mi bili u stanju imati ni svog Dubčeka, pa kako bismo se onda usudili i pomisliti na našeg potencijalnog Havela. Već bi sama njegova kandidatura bila izigrana u režiranim sporovima oko problema da li je Slovak ili Čeh, što je za nas presudnije od stjecanja slobode i ljudskih prava“ (Prica 1990a: 42). Također, Violić kao bitno obilježje hrvatskoga, odnosno jugoslavenskoga društva uočava političko konvertitstvo te kaže da bi jugoslavenski Havel „[g]ledao (...) i slušao kako mu slobodne izbore, višestranački sistem i pravnu državu slavnodobitno najavljuju oni isti reformatori koji su ga strpali u zatvor“ (ibid.).

Temu političkog konvertitstva u Jugoslaviji, povlačeći paralele s čehoslovačkim iskustvom, dotiču i Tomislav Butorac i Branka Kamenski. Butorac u ožujku iste godine u tekstu *Prevareni ljubavnici* pruža analizu uzročno-posljedičnog odnosa zbivanja u Sovjetskom Savezu pod vlašću Gorbačova i zbivanja u europskim zemljama koje su još donedavno bile pod sovjetskom kontrolom te odnosa prema bivšim komunistima nakon promjene društvenoga sustava, a pritom napominje da se u Jugoslaviji „[k]omunisti-raspopovi ponašaju (...) kao prevareni ljubavnici – žestoko mrze dragu za kojom su do jučer ludovali. A pri tome nemaju ni Havelovog humanizma a još manje njegove političke mudrosti“ (Butorac 1990b: 55).

Analizirajući promjene na hrvatskoj kulturnoj sceni u razdoblju promjene društvene paradigme, novinarka Branka Kamenski odnos prema dijelu hrvatskih književnika nakon sloma hrvatskoga proljeća, osobito onima iz generacije krugovaša, uspoređuje sa scenom s početka Kunderina romana *Knjiga smijeha i zaborava* (Kamenski 1990: 35–37). Rijetkim su velikim piscima u hrvatskoj književnosti tada, kaže Kamenski, „imena sustavno brisana iz tiska, rezana s tv-snimki i novinskih fotografija. Bilo je to vrijeme kada su mnogi fotografirani uz njih, stajali usamljeni poput Gottwalda s Clementisovom šubarom na glavi“ (Kamenski 1990: 37). Književne kritičare i javne radnike zbog kojih su još koju godinu prije tekstovi nekih hrvatskih književnika završavali u ladicama Kamenski naziva „ladičarima naše literature“ (ibid.), koji su danas u „kostimima demokrata“ (ibid.). Međutim dok se u Čehoslovačkoj Havel preodjenuo „iz zatvorskog u predsjedničko ruho“ (ibid.), pita se Kamenski na kraju svojega teksta, „nije li u našim prilikama to tek krabuljni ples u kojemu su maske, unutar postojećeg političkog i kulturnog sustava – i dalje pravilno raspoređene“ (ibid.).

Ponovno otvarajući pitanje uzroka odlične recepcije češke neoficijelne književnosti u Hrvatskoj tijekom 1980-ih, analitičari nerijetko sliku čehoslovačkoga društva u djelima čeških autora tumače kao sliku hrvatskoga društva, što su, kako tvrde, čitatelji i kazališna publika u Hrvatskoj uspjeli

prepoznati. Dalibor Foretić i Dagmar Ruljančić za Václava Havela navode da je „najautentičniji jugoslavenski dramski pisac“ (Foretić, Ruljančić 1990: 39) te da „njegove drame u dobroj mjeru pokazuju našu situaciju“ (ibid.). Razloge za uprizorenja Havelovih drama početkom osamdesetih godina na pozornicama hrvatskih kazališta redatelj Božidar Viočić naziva „komparativnim razlozima“ (Prica 1990a: 42) te u siječnju 1990. navodi da takvi razlozi „danas, nasreću, više ne postoje“ (ibid.). Također, glumac Zlatko Vitez svjedoči da je, igrajući Havelove likove, početkom desetljeća progovarao o sudbini jednog drugog čovjeka, u Jugoslaviji zatvaranoga i izoliranoga zbog iznošenja političkih stavova, Vlade Gotovca (ibid.: 43). Paralelu sudbina Václava Havela i Vlade Gotovca povlači i Alemka Lisinski u svojoj analizi djelovanja hrvatskih i srpskih umjetnika, čiji se glas na prijelomu desetljeća češće čuje s političkih govornica nego s kazališne pozornice, te „hrvatskim Havelom“ (Lisinski 1990: 37) i „jedn[om] od vodećih savjesti nacije“ (ibid.) naziva Vladu Gotovca. Iskaze hrvatskih intelektualaca ironično zaključuje Slobodan Novak tvrdnjom da za pisca „ni samica ni prijestolje nisu prava mjesta“ (ibid.).

Nakon što je Václav Havel „iz samice prešao na prijestolje“, hrvatski novinari osobito zanimanje pokazuju za kazališni život njegovih dramskih djela u okolnostima ukinute cenzure i činjenice da je autor postao najmoćnija osoba države, što dovodi do „havelomanije“ (Ruljančić 1990b: 43), kako „inflaciju ponuda“ (ibid.: 42) za uprizorenjima Havelovih dramskih tekstova na pozornicama čeških kazališta naziva Dagmar Ruljančić.

Parafraze u novinskim naslovima

Na prisutnost češke kulture u kolektivnoj svijesti čitatelja i javnom prostoru vjerojatno su računali novinari i urednici tjednika priklanjajući se stilskom postupku parafraziranja naslova poznatih književnih djela i televizijskih serija čeških autora u naslovima svojih novinskih tekstova.³

Objavljeni tekstovi s parafrazom u naslovu u pravilu sadržajno nisu vezani za ikoji aspekt češke kulture i društva, a tematski su raznoliki. Za taj su stilski postupak urednicima i novinarima tjednika iznimno potentni naslovi romana Milana Kundere i naslov Hrabalova romana *Strogo kontrolirani vlakovi*. Tako se tekst *Strogo kontrolirani kamioni* (Lončar 1982: 17) bavi pojačanim kontrolama prijevoza u Slavoniji i Baranji tijekom otkupa pšenice. *Strogo kontrolirane auto-ceste* (Miles 1984: 63) progovaraju o inovativnoj računalnoj regulaciji prometa u Los Angelesu tijekom Ljetnih olimpijskih iga-

³ Isti stilski postupak tijekom 1980-ih nerijetko rabe i urednici časopisa „Polet“ i „Oko“.

ra 1984. Tekst *Strogo kontrolirani posjet* (Vodinelić 1988: 57) opisuje okolnosti dolaska tibetanskoga vođe Dalaj Lame u London, a krajem analizirana razdoblja tekst *Strogo kontrolirana kultura* (Kuzmanović 1990a: 37) problematizira proces nacionalizacije kulturnih institucija nakon 1945.

Parafraze naslova Kunderinih romana bilježimo u tekstu o djelovanju jugoslavenskih kazališnih kuća izvan velikih gradskih središta *Teatar je negdje drugdje* (Foretić 1986: 36). Intervju s bivšim gradonačelnikom Beograda i arhitektom Bogdanom Bogdanovićem naslovljen je *Nepodnošljiva lakoća pripadanja* (Lovrić, Vasović 1987: 17), a naslov istoga romana parafrazira se i u naslovu teksta *Nepodnošljiva lakoća povratka* (Bakalović 1989: 72) iz studenoga 1989., čija je tema prvi javni nastup pjevača Vice Vukova, kojemu je početkom sedamdesetih godina onemogućen javni rad.

Zaključak

Analiza izdanja tjednika „Danas“ od veljače 1982. do prosinca 1990. pokazala je da su tijekom toga razdoblja objavljena pedeset i četiri teksta, od čega čak 37 % njih 1990. godine, koji odgovaraju tematskome kriteriju vezanosti uz češku kulturu, društveno-političku situaciju te čehoslovačko-jugoslavenske kulturne i društveno-političke usporedbe i utjecaje. U korpusu analiziranih tekstova ne može se primijetiti prevaga ikoje novinarske ili tekstovne vrste, a po tematskom kriteriju kvantitativno dominiraju teme iz češke književne, kazališne i filmske produkcije.

Novinare tjednika zanima onaj dio češke književne produkcije za koji zanimanje pokazuju i onodobne hrvatske i jugoslavenske izdavačke kuće – klasici češke književnosti te predstavnici neoficijelne književne scene, dok je češka poezija, kao i na izdavačkom tržištu, daleko podzastupljena. Zanimanje za službeni dio književne scene iscrpljuje se u rijetkim intervjuima s predstavnicima čehoslovačkih strukovnih udruženja, poput Saveza čehoslovačkih pisaca, a vijesti s oficijelne književne scene tjednik počinje donositi tek krajem desetljeća, kada i na tom polju literarne produkcije dolazi do promjene narativa i službena scena pod svjetlo reflektora počinje pripuštati teme koje su do prije koju godinu bile nezamislive u javnosti. Napisi tjednikovih analitičara, poput Predraga Matvejevića, koji u svojim tekstovima iznimno zanimanje pokazuje za lik i djelo zvijezde europske književnosti 1980-ih Milana Kundere, ponekad se dotiču i tumačenja uzroka iznimno povoljna položaja češke neoficijelne književnosti među hrvatskim, tj. jugoslavenskim čitateljima.

Korpus tekstova političke tematike iznimno kvantitativni rast doživljava u posljednjim dvjema analiziranim godinama, vremenu baršunaste revo-

lucije i razdoblju koje ju je slijedilo, kada se, osim na tu temu, zanimanje novinara tjednika „Danas“ usmjerava i na usporedbu čehoslovačkih i jugoslavenskih društveno-političkih prilika, pri čemu hrvatski intelektualci nerijetko uočavaju raširenost političkog konvertitstva u vlastitu društvu i manjak kapaciteta hrvatskoga društva za stvarne društvene promjene, te temu odlične recepcije češke neoficijelne književnosti u Hrvatskoj tijekom 1980-ih, no s novim spoznajama i u promijenjenim društvenim okolnostima kraja desetljeća iz nove perspektive u odnosu na onu koju je u prvoj polovici 1980-ih imao Predrag Matvejević. Tako u analizama s kraja desetljeća hrvatski intelektualci počinju iznositi tezu o preslici hrvatskoga, odnosno jugoslavenskoga društva u djelima čeških neoficijelnih autora, koja je bila povod za odličnu recepciju neoficijelne književnosti u Hrvatskoj, pri tome naglašavajući dramski opus Václava Havela, te povlačiti usporedbe Havelova aktivističkoga puta i onoga hrvatskoga književnika i političara Vlade Gotovca.

Osim što je češki kulturni krug bio prisutan na tematskoj razini, na svijest čitatelja o određenim aspektima češke kulture, poput naslova slavni Kunderinih i Hrabalovih proza, urednici tjednika računali su i primjenom stilskoga postupka parafraziranja u naslovima novinskih tekstova, koji su tematski bili iznimno raznoliki, no uglavnom nepovezani s češkim društvom i kulturom.

Literatura

- Bakalović, R. 1989. *Nepodnošljiva lakoća povratka*. „Danas“, 405. Str. 72–73.
- Bilopavlović, T. 1986. *In memoriam Jaroslav Seifert*. „Danas“, 205. Str. 43.
- Bosanac, S. 1988a. *Tamnica za pisca*. „Danas“, 367. Str. 55.
- Bosanac, S. 1988b. *Tihi kas brončanog konjanika*. „Danas“, 341. Str. 53–54.
- Butorac, T. 1988a. *Praško proljeće: dvadeset godina kasnije*. „Danas“, 307. Str. 63–65.
- Butorac, T. 1988b. *Dubčekova samorehabilitacija*. „Danas“, 369. Str. 53.
- Butorac, T. 1990a. *Bivši „huligan“ - šef države*. „Danas“, 412. Str. 54–55.
- Butorac, T. 1990b. *Prevareni ljubavnici*. „Danas“, 420. Str. 55.
- Đukić, M. 1984. *Lubomír Štrougal U potrazi za novim rješenjima*. „Danas“, 118. Str. 32.
- Foretić, D. 1983. *Ljeto jednog kazališta*. „Danas“, 80. Str. 57–58.
- Foretić, D. 1984. *Bog, vrag i anđeli*. „Danas“, 138. Str. 53–54.
- Foretić, D. 1986. *Teatar je negdje drugdje*. „Danas“, 239. Str. 36–37.
- Foretić, D. 1987. *Povratak kućnom festivalu*. „Danas“, 300. Str. 38–39.

- Foretić, D. 1990a. *Praška kazališta, U očekivanju respublicae III.* „Danas“, 422. Str. 44–45.
- Foretić, D. 1990b. *Komplimenti (Teatar ITD u Pragu).* „Danas“, 422. Str. 46.
- Foretić, D.; Ruljančić, D. 1990. *Ispunjen Hamletov nalog,* „Danas“, 426. Str. 37–39.
- Galić, M. 1987a. *Sloboda prema zasluži.* „Danas“, 276. Str. 50.
- Galić, M. 1987b. *Karpatský: Krleža je superioran.* „Danas“, 281. Str. 44–46.
- Gruić, I. 1988. *Kontrolirana sentimentalnost.* „Danas“, 378. Str. 47.
- Imena (čehoslovački umirovljenik Alexander Dubček),* 1983. „Danas“, 52. Str. 55.
- Ivanković, N. 1990. *Pomirenje u Münchenu.* „Danas“, 412. Str. 53.
- Jirsak, P. 1984. *Mag poezije.* „Danas“, 139. Str. 48.
- Kamenski, B. 1990. *Samica ili prijestolje.* „Danas“, 421. Str. 35–37.
- Krušelj, Ž. 1986. *Zaleđeno proljeće.* „Danas“, 240. Str. 53–55.
- Kundera, M. 1990. *Roman i Evropa.* „Danas“, 429. Str. 42–44.
- Kuzmanović, J. 1987. *Utjeha za malene.* „Danas“, 267. Str. 33–36.
- Kuzmanović, J. 1988. *Hitovi, budući i bivši.* „Danas“, 312. Str. 43–44.
- Kuzmanović, J. 1990a. *Strogo kontrolirana kultura.* „Danas“, 417. Str. 37–39.
- Kuzmanović, J. 1990b. *Život nakon leda.* „Danas“, 431. Str. 44–45.
- Lisinski, A. 1990. *Vlast bez Havela.* „Danas“, 457. Str. 35–37.
- Lončar, D. 1982. *Strogo kontrolirani kamioni.* „Danas“, 22. Str. 17–19.
- Lovrić, J.; Vasović S. 1987. *Nepodnošljiva lakoća pripadanja.* „Danas“, 303. Str. 17–19.
- Majstorović, A. 1988. *Moral u trapericama.* „Danas“, 350. Str. 46–47.
- Malčić, B. 1982. *Dnevnik s Lovrijenca (Mnogo tišine oko veličine).* „Danas“, 27. Str. 66–67.
- Matvejević, P. 1982. *Milan Kundera – naš pisac.* „Danas“, 34. Str. 66–68.
- Matvejević, P. 1986. *Sivocrni humor.* „Danas“, 246. Str. 36–38.
- Matvejević, P. 1990. *Od disidenta do prezidenta.* „Danas“, 461. Str. 47.
- Miles, K. 1984. *Strogo kontrolirane auto-ceste,* 125. Str. 63–65.
- Milošević, Đ. 1983. *Gustav Husak, kreator realne politike.* „Danas“, 48. Str. 32.
- Milošević, Đ. 1985. *Prijelomne šezdesete.* „Danas“, 166. Str. 63.
- Pelikán, J. 1982. *Praško proljeće.* „Danas“, 20. Str. 85–88.
- Posljednji disident.* 1990. „Danas“, 420. Str. 46.
- Prica, J. 1990a. *Iz samice na prijestolje.* „Danas“, 413. Str. 42–43.
- Prica, J. 1990b. *Pobjeda intelekta nad municijom.* „Danas“, 414. Str. 40–41.
- Ruljančić, D. 1985a. *Život mjerjen ironijom.* „Danas“, 163. Str. 49–51.
- Ruljančić, D. 1985b. *Humor kao oružje protiv očaja.* „Danas“, 193. Str. 52–55.

- Ruljančić, D. 1990a. *Pauk za vratom*. „Danas“, 412. Str. 40–42.
- Ruljančić, D. 1990b. *Kraj starih vremena*. „Danas“, 414. Str. 42–43.
- Snimanje po Havelu*. 1990. „Danas“, 457. Str. 47.
- Stojanović, M. 1984. *Nakon reza 1968*. „Danas“, 135. Str. 61.
- Štajduhar, M. 1984. *Osporavanje kao stav*. „Danas“, 141. Str. 51–54.
- Tomašević, D. 1990a. *Razrok pogled*. „Danas“, 440. Str. 46–47.
- Tomašević, D. 1990b. *Dva Jana u plamenu*. „Danas“, 444. Str. 46.
- Tomić, V. 1984. *Istočni val u zapadnim knjižarama*. „Danas“, 111. Str. 61–62.
- Tuzlić, Dž. 1983a. *Parada ludosti i života (Nisam emigrant, ni vanjski ni unutrašnji)*. „Danas“, 56. Str. 64–65.
- Tuzlić, Dž. 1983b. *Novi sjaj velike tradicije*. „Danas“, 96. Str. 50–51.
- Tuzlić, Dž. 1984. *Susreti: Josef Svoboda*. „Danas“, 132. Str. 56–57.
- Visković, V. 1985. *Ljubav i skepsa*. „Danas“, 158. Str. 58–59.
- Vodinielić, Žarko. 1988. *Strogo kontrolirani posjet*. „Danas“, 321. Str. 57.
- Župan, I. 1983. *Proboj iz Tetschen-Bodenbacha*. „Danas“, 76. Str. 59–60.

Internetski izvori

- Danas*. U: *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=69427>. Pristup 22. 11. 2021.
- Marinković, G. 2002. *Danas – tjednik koji je postavio nove kriterije*. <https://old.hnd.hr/hr/arhiva/show/60030/index.html>. Pristup 19. 7. 2021.

Czech-related themes in the weekly newspaper „Danas“

„Danas“ was a weekly newspaper published in Zagreb from February 1982 to June 1992. In the 1980s „Danas“ became one of the most influential magazines in Yugoslavia. In this paper the representation of different aspects of Czech culture and society on the pages of this magazine from the beginning of its publication until the end of 1990 is analysed.

The analysis showed that in the articles related to the main topic, Czech culture, and society, the journalists were mostly interested in Czech unofficial literature production and current socio-political events during the 1980s. At the end of the decade, and especially in 1990, there was an exceptional quantitative growth of published articles related to Czech culture and society. Also, in 1990, a shift of interest towards the events during the Velvet Revolution and comparisons of Czechoslovak and Yugoslav societies could be noticed.

Keywords: „Danas“, media, Yugoslavia, Czechoslovakia, 1980s